

KJELL ASKILDTSEN

Zadnji zapiski za javnost Thomasa F.

Šah

Svet ni več tisto, kar je bil. Zdaj, na primer, se za življenje porabi več časa. Pošteno sem že zabredel v osemdeseta, vendar še ni dovolj. Vse preveč zdrav sem, čeprav ni več veliko tega, za kar naj bi bil zdrav. Toda življenje me ne izpusti. Ta, ki nima ničesar, za kar bi živel, nima ničesar, za kar bi umrl. Mogoče pa zato.

Dolgo nazaj, preden so moje noge postale preveč trhle, sem nekega dne šel k svojemu bratu. Več kot dve leti ga nisem videl in živel je prav tam, kot ob zadnjem srečanju. "Živ si," je rekel, čeprav je bil starejši od mene. Prinesel sem si malico in on mi je dal kozarec vode. "Življenje je težko," je dejal, "nevzdržno je." Brez odgovora sem jedel. Nisem se prišel pregovarjat z njim. Pojedel sem in popil vodo. On je kar naprej zrl v točko nad mojo glavo. Če bi vstal, on pa ne bi premaknil oči, bi gledal naravnost vame. Toda verjetno bi jih premaknil. Moja družba mu ni bila v veselje. Ali natančneje, v moji družbi se ni veselil samega sebe. Mislim, da je imel slabo vest ali pa vsaj ne dobre. Napisal je kakih dvajset romanov, jaz pa le nekaj, in še to kratkih. Brat velja za kar dobrega, toda nekoliko obscenega. Veliko piše o ljubezni, v glavnem telesni, pa naj snov jemlje od koder koli že.

Še naprej je gledal čez mojo glavo, morda misleč, da si to lahko dovoli, ker sedi na dobro podloženi zadnjici in dvajsetih romanih; hotel sem kar oditi, ne da bi izpolnil svoj namen, toda

to bi po tako dolgi poti izgledalo neumno, zato sem predlagal, da odigrava partijo šaha. "Toliko časa vzame," je rekel, "jaz pa ga nimam več veliko. Lahko bi prišel prej." Takrat bi moral vstati in oditi, prav bi mu bilo; vendar sem preveč vljuden in obziren, to je ena mojih velikih napak. "Ne bo trajalo več kot uro," sem rekel. "Igra sama že," je odgovoril, "kaj pa vznemirjenje po njej, nejevolja, če izgubim? Veš, moje srce ni več tako, kot je bilo. Domnevam, da tudi tvoje ni." Nisem odgovoril, ker nisem hotel o svojem srcu razpravljati na njegov način. Zato sem vrnil udarec: "Bojiš se umreti, kaj? Že prav." "Nesmisel. Le moje življenjsko delo še ni dokončano." Izražal se je tako pompozno, da bi človek bruhal. Sklonil sem se po svojo palico v želji, da naredim konec njegovemu bahanju. "Ko umremo, si vsaj prenehamo prihajati v nasprotje s samimi seboj," sem rekel, toda težko bi bilo pričakovati, da bo razumel, kaj sem imel v mislih. In bil je vse preveč domišljjav, da bi me o tem povprašal. "Nisem te hotel prizadeti," je dejal. "Prizadeti?" sem rekel z nekoliko povzdignjenim glasom – seveda sem se malo vznemiril. "Sploh mi ni mar za tistih nekaj strani, ki sem jih napisal, niti za tiste, ki jih nisem." Potem sem vstal in mu zrecitiral pravi mali govor: "Vsako uro dneva se svet znebi na tisoče bedakov. Si se kdaj vprašal, koliko uskladiščene neumnosti izgine v štiriindvajsetih urah? Vsi tisti možgani, ki prenehajo delovati, ker se v njih skriva neumnost. In vendar je ostane več kot dovolj, kajti nekdo jih je zapisal v knjige in jih tako ohranil pri življenju; neumnosti bo na pretek, dokler bodo ljudje brali romane – določene romane, take vrste, kot jih je večina." In potem sem dodal, priznam, malce medlo: "Zato sem prišel odigrat partijo šaha." Kar nekaj časa je molče sedel, ko pa sem se začel pripravljati na odhod, je rekel: "To je bilo veliko besed z malo smisla. Ampak videl bom, kako si jih lahko razložim – uporabil jih bom, položil v usta kakega nevedneža."

To je bil moj brat. Mimogrede, umrl je istega dne; zelo verjetno je, da sem s seboj odnesel njegove zadnje besede. Odšel sem brez odgovora, kar mu verjetno ni bilo všeč. Očitno je hotel imeti zadnjo besedo in jo je seveda tudi imel, toda verjetno je hotel še kaj dodati. Ko se spomnim njegove vznemirjenosti, pomislim na to, da imajo Kitajci poseben znak za smrt od izčrpanosti med občevanjem.

Navsezadnje sva bila brata.

Carl

Ko je bila moja žena še živa, sem razmišljal, da bom imel po njeni smrti več prostora. Njeno spodnje perilo zaseda cele tri predale, sem premišljeval. V enem od njih bo prostor za moje bakrene kovance, v drugem za vžigalične škatlice in v tretjem za plutovinaste zamaške. Trenutno je vse skupaj le velika zmešnjava.

Zdaj je že dolgo tega, kar je umrla; bila je zahtevna oseba, toda naj počiva v miru, konec koncev me je pustila pri miru. Iz predalov, polic in omaric sem

pobral njene stvari in nastalo je veliko praznega prostora, več, kot sem ga lahko uporabil. In kar je prazno, je prazno. Tako sem dve omarici razsekal in imel namesto tega bolj prazno sobo. To je bilo zelo nepremišljeno dejanje, ampak takrat sem bil pač še dosti mlajši.

No, nekaj tednov ali morda mesecev po tem, ko sem izvedel to nepremišljeno razširitev praznine sobe, je nepričakovano prišel na obisk moj drugi najstarejši sin Carl. Kot spomin na svoje otroštvo je hotel dati ženi šal, ki ga je zapustila njegova mati. Razjarilo ga je, ko je ugotovil, da sem se šala znebil. "Ali ni tebi nič sveto?" je vpil. In to on, poslovnež, ki živi od tega, da kupuje in prodaja. Najraje bi ga prekinil, a sem si premislil – navsezadnje sem deloma sam kriv za njegov obstoj. "Kaj je bilo tako posebnega pri tem šalu?" sem vprašal in skušal biti spravljen. "Mama ga je nakvačkala, medtem ko me je nosila. Imela ga je posebno rada." "Ah, razumem. Nastal je ob istem času kot ti. Morda si bil njen najljubši sin?" "Ja, slučajno sem bil res." "Oh, težko slučajno," sem odgovoril, ko sem začel izgubljeni potrpljenje; bil je živa podoba nje in nič bolj sposoben ni bil odkrivati naravnega reda stvari. "No, šal je izgubljen," sem rekel, "skušaj najti tolažbo v misli, da imaš za zmeraj v lasti le tisto, kar je izgubljeno." Trditev je bila očitno zmedena, toda mislil sem, da bo odgovarjala njegovemu okusu. Zmotil sem se – pozabil sem, da je kljub vsemu poslovnež. Napravil je skoraj grozeč korak v mojo smer, nato pa zdrdral besno, toda dolgočasno ploho besed o mojem pomanjkanju

občutka. Končal je s tem, da včasih ne more razumeti, kako sem lahko njegov oče. "Tvoja mati je bila poštena ženska," sem odgovoril, ampak ni dojel poante; zakaj imam tako neumne otroke? "Tega mi ni treba govoriti," je rekel. Njegov obraz je postajal vse bolj rdeč in nenadoma sem pomislil, da ima morda šibko srce – navsezadnje je imel šestdeset let – in da bi se izognil možni nesreči, sem rekel, da mi je žal zaradi šala in da bi lahko imel vse, kar je ostalo po materi, če bi prišel prej. Še vedno sem mnenja, da so bile to izjemno spravljive besede, toda on je še bolj zardel. "Ali hočeš reči, da si vrgel proč vse?" je zavpil. "Vse," sem odgovoril. "Ampak zakaj?" Nisem mu hotel odgovoriti, zato sem rekel le: "Nikoli ne bi razumel." "Kako si nečloveški!" "Nasprotno. Deloval sem na podlagi zavestne odločitve in to je edino, kar nas dela izrecno človeške." To je bilo seveda čisto dlakocepstvo, toda zdelo se mi je, da sploh ni slišal, kaj sem rekel. "Potem v tej hiši nimam več kaj početi," je zakričal; vpitje mu je prešlo v navado, kar bi lahko pomenilo, da je njegova žena postala naglušna. Jaz izjemno dobro slišim, kar je včasih prav moreče; določeni zvoki so precej glasnejši, kot so bili včasih, pridružili pa so se jim še nekateri novi, zvok kladiva na stisnjen zrak in podobno, zato ne bi imel nič proti, če bi bil nekoliko naglušen. "Slišim, kaj govoriš," sem rekel, "ampak ne vidim, da bi to kam vodilo." Potem je končno odšel, bil je že čas, drugače bi lahko jaz izgubil potrpljenje. Sicer sem bolj potrpežljiv kot некоč – to bo najbrž starost – ampak stari ljudje morajo le preveč potrpeti.

Pri moji veri

Nekega poletnega dne, ko ni deževalo, sem se želel malo razgibati, iti vsaj na sprehod okoli bližnjih hiš. Misel me je ohrabrila, počutil sem se vedrega kot že dolgo ne. Zunaj je bilo tako toplo, da sem se odločil obleči kratke spodnje hlače, ko pa sem šel ponje, sem se spomnil, da sem jih pred letom dni med napadom potrtosti vrgel proč. Znašel sem se in odrezal hlačnice spodnjic, ki sem jih nosil. Nikoli nisi tako star, da bi izgubil upanje.

Čudno se mi je zdelo biti zunaj po tako dolgem času, čeprav sem jasno prepoznaval mesta in stvari. O tem bom pisal, sem pomislil, in nenadoma sem začutil, da dobivam erekcijo, kar tam, sredi pločnika; ampak ni bilo moteče, ker so imele moje hlače globoke, prostorne žepe.

Ko sem prišel do vogala – vzelo mi je nekaj časa; duh je bil voljan, toda noge šibke – sem zaključil, da se mi ne ljubi iti okoli bloka. Ker pa je bilo poletje, sem le hotel videti zelenje, vsaj drevo, zato sem šel naravnost naprej. Bilo je toplo, prav tako kot takrat, ko sem bil otrok, zato sem bil vesel, da imam kratke spodnjice. In z erekcijo lepo pod nadzorom sem se dobro počutil. Morda se sliši čudno, ampak tako je bilo.

Ko sem prišel tri hiše naprej, me je nekdo poklical po imenu. Čeprav je bil to glas starega človeka, se nisem ozrl; mnogim ljudem je ime Thomas. Tretjič pa sem le pogledal v smer, iz katere je prihajal glas – bil je tako nenavaden dan,

lahko bi se zgodilo kar koli. In glej, na pločniku na drugi strani ceste je stal stari predavatelj Storm. "Felix," sem zaklical, toda bil sem tako nevajen uporabljati glas, da se moj klic skoraj ni slišal. Vmes so vozili avtomobili in noben od naju si ni upal prečkati ceste – gotovo bi bilo neumno izgubiti življenje zaradi veselja, če sem ga tako dolgo prenašal brez njega. Tako sem moža še enkrat poklical po imenu in pomahal s palico. To je bilo sicer veliko razočaranje, toda videl me je in me poklical po imenu in to je bila nekakšna tolažba. "Na svidenje, Felix," sem zaklical in odšel naprej.

Ko pa sem končno prišel do križišča, je nenadoma stal pred mano, tako da mi je bilo prej očitno brez potrebe žal. "Thomas, prijatelj stari," je rekel, "kje se skrivaš?" O tem mu nisem nameraval pripovedovati, zato nisem odgovoril, ampak sem pripomnil: "Svet je velik, Felix." "In vsi so mrtvi ali pa tako rekoč mrtvi." "Ja, življenje jemlje svoj davek." "Dobro rečeno, Thomas, dobro rečeno." Meni se sploh ni zdelo dobro rečeno in da bi nekako upravičil njegovo hvalo, sem dodal: "Dokler mečemo senco, smo živi." "To bi lahko rekel še enkrat, zlu ni konca." Takrat sem se začel spraševati, če ni morda postal senilen, in sklenil sem ga preizkusiti. "Ni problem zlo," sem rekel, "temveč norost, recimo mladeniči na motorjih." Globoko me je pogledal, potem pa rekel: "Nisem prepričan, da vem, kaj misliš s tem." Nisem se želel izživljati nad njim, zato sem le mimogrede pripomnil: "Kaj pa sploh je zlo?" Ker ni bil teolog, seveda ni vedel, kaj naj odgovori, in hitro sem dodal: "Ampak ne govoriva o tem – kako ti gre?" Toda očitno sem ga spravil v slabo voljo, kajti dolgo je gledal v uro, potem pa rekel: "Več ljudi ko srečujem, bolj in bolj osamljen postajam." To ni bilo ravno prijazno od njega, ampak nisem nič pripomnil. "Ja," sem rekel, "tako je to." Zavedal sem se, da se moram na hitro posloviti, saj me bo sicer prehitel, vendar sem bil prepozen. "Zdaj mislim, da moram iti, Thomas, pristavil sem krompir." "Seveda, krompir," sem rekel. Potem sem mu dal roko in rekel: "Torej, če se ne srečava več –." Besede sem pustil obtičati v zraku; to je bil stavek tiste vrste, ki najbolje zveni nedokončan. "Ja," je rekel, ko mi je stresal roko. "Zbogom, Felix." "Zbogom, Thomas."

Obrnil sem se in odšel domov. Nobenega zelenja nisem videl, ampak pri moji veri, kakšen dogodkov poln dan.

Obiskovalci kavarn

Na enem zadnjih obiskov v kavarni sem bil neke nedelje poleti; tega se zelo dobro spominjam, ker so bili skoraj vsi brez suknjičev in kravat, jaz pa sem pomislil, da morda sploh ni nedelja, in zaradi tega razmišljanja sem si obisk zapomnil. Sedel sem za mizo sredi lokala, med mnogimi ljudmi, ki so jedli pecivo in sendviče, vendar je bil le tu in tam več kot en človek za isto mizo. Videti so bili osamljeni in ker že dolgo nisem z nikomer govoril, ne bi imel nič proti, če bi s kom izmenjal nekaj besed, čeprav kratkih. Razmišljal sem, kako bi se to dalo izvesti, toda bolj ko sem proučeval obraze okrog sebe, teže je postajalo

– vse tiste oči, za katere se je zdelo, da ne vidijo ... Svet je postal moreč. Kljub temu sem nadaljeval z razmišljanjem; to je edino, kar pomaga. In čez nekaj časa sem vedel, kaj mi je storiti. Pustil sem denarnico pasti na tla in se pretvarjal, da se je to zgodilo čisto po naključju. Ležala je poleg mojega stola ter pritegnila mnogo bežnih in prikritih pogledov tistih, ki so sedeli v bližini. Pričakoval sem, da jo bo kdo pobral in mi jo izročil, starcu, ali da mi bo vsaj kdo rekel kaj takega kot “Denarnica vam je padla na tla.” Koliko razočaranj bi si človek prihranil, če bi prenehal upati! Po več minutah skrivnih pogledov in čakanja sem se naredil, kot da sem nenadoma opazil izgubo; nisem si upal še naprej čakati, da ne bi kateri od tistih od strani pogledujočih nenadoma skočil pokonci, planil po denarnici in se pognal stran. Navsezadnje niso mogli vedeti, če ni morda v njej veliko denarja – stari ljudje so včasih vse prej kot revni, lahko so celo bogati, tako je to na svetu: tisti, ki so v mladosti ali v svojih najboljših letih nagrabili, kar so mogli, so v starosti nagrajeni.

Spoznal sem, kakšni so danes obiskovalci kavarn. Učiš se, dokler si živ, o čemerkoli, kar ti utegne priti prav, tik preden umreš.

Maria

Nekega jesenskega dne sem na pločniku pred urarsko delavnico nepričakovano srečal svojo hčer Mario; shujšala je, vendar sem jo takoj prepoznal. Ne morem se več spomniti, kaj sem počel zunaj, toda moralo je biti nekaj pomembnega, saj je bilo po tem, ko se je polomila stopniščna ograja in sem praktično nehal hoditi ven. Kakor koli že, srečal sem jo, in čeprav ponavadi razmišljam pametneje, sem za trenutek pomislil: kakšno čudno naključje, da sem šel ven prav danes. Videti je bila vesela, da me vidi, ker je rekla “oče” in mi dala roko. Nekoč sem jo imel najraje od vseh svojih otrok in ko je bila majhna, je pogosto rekla, da sem najboljši oče na svetu. In potem mi je pela, malce brez posluha seveda, toda ne po svoji krivdi – to je imela po materi. “Maria,” sem rekel, “ali si to res ti, zares dobro izgledaš.” “Ja, pijem urin, jem surovo sadje in zelenjavo,” je odgovorila. Nisem si mogel kaj, da se ne bi prvič po dolgem času zasmejal – samo pomislite, moja hči ima smisel za humor, celo malo predrzen humor, kdo bi si mislil. To je bil prijeten trenutek. Toda motil sem se; človek ni nikoli dovolj star, da bi se ločil od iluzij. Hči me je pogledala z bolščečim izrazom in zazdelo se mi je, da ji je svetloba v očeh ugasnila. “Norčuješ se iz mene,” je rekla, “pojma nimaš o vsem tem!” “Mislil sem, da si rekla urin,” sem odgovoril. “Urin, seveda. Počutim se kot drug človek.” V to nisem podvomil, bilo je logično, saj človek niti slučajno ne more biti isti, ko začne piti urin. “No prav,” sem rekel naklonjeno in želel govoriti o čem drugem, morda o čem prijetnem, nikoli ne veš. Potem sem opazil, da nosi prstan, in rekel: “In poročena si, vidim.” Pogledala je prstan. “Ah to,” je rekla, “to je samo zato, da gnusne moške obdržiš v šahu.” To je *moral*a biti šala – na hitro sem izračunal, da je imela najmanj petinpetdeset let in za ta leta ni bila videti dobro. Zato sem se še

enkrat zasmel, drugič po dolgem času, za nameček sredi pločnika. "Čemu se smeješ?" je vprašala. "Najbrž se staram," sem odgovoril, ko se mi je zasvitalo, da sem se še enkrat zmotil. "Tako torej se to v teh časih počne." Ni odgovorila, tako da nisem vedel nič več kot prej, ampak domnevam in upam, da moja hči ni posebej značilen primerek. Toda zakaj sem dobil take otroke? Zakaj?

Za trenutek sva ostala brez besed in mislil sem, da je prišel čas za slovo – nepričakovano srečanje ne sme trajati predolgo – toda tedaj me je vprašala, če sem zdrav. Ne vem, kaj je imela v mislih, ampak po resnici sem ji odgovoril, da so moje noge edino, s čimer je kaj narobe. "Nič več nočejo tistega, kar hočem jaz, koraki postajajo krajši in krajši, kmalu se ne bom več mogel premikati." Ne vem, zakaj sem ji toliko govoril o svojih nogah, in kot se je izkazalo, sem storil neumnost. "To je najbrž zaradi starosti," je rekla. "Seveda je to zaradi starosti," sem rekel, "kaj pa drugega!" "Ampak zdaj ti jih ne bo več treba toliko uporabljati, kajne?" "Česa ne poveš," sem zamrmral, "česa ne poveš." Doumela je ironijo, to ji štejem v dobro. Vznejevoljila se je, ampak ne nad sabo, kajti rekla je: "Vse, kar rečem, je narobe." Nisem se mogel domisliti ustreznega odgovora, zato sem raje zmajal z glavo, na zavestno neobvezujoč način: preveč besed je bilo v obtoku in kdor preveč govori, lahko svoje besede obžaluje.

"No, mudi se mi," je rekla po kratkem, toda dovolj dolgem premoru. "Do zeliščne trgovine moram, preden jo zaprejo. Se vidiva." Dala mi je roko. "Zbogom, Maria," sem rekel. Potem je odšla. To je bila moja hči. Vem, da ima vse svojo notranjo logiko, toda ni je vedno lahko razumeti.

Gospa M.

Eden redkih, ki vedo, da še obstajam, je gospa M. iz trgovine na vogalu. Dvakrat na teden mi prinese tisto, kar potrebujem za življenje – to je ne preobremenjuje. Vidim jo zelo poredko, ker ima ključke mojega stanovanja in stvari odloži kar pri vratih. Tako je najbolje, ker s tem ščitiva sama sebe in drug drugega ter ohranja miren, lahko bi rekel skoraj prijateljski odnos.

Toda nekega dne sem jo moral poklicati, ko sem jo slišal vstopati. Padel sem, si poškodoval koleno in nisem mogel priti do ležišča. K sreči je bil eden tistih dni, ko je z nakupljeno robo prihajala k meni, zato mi ni bilo treba čakati dlje kot štiri ure. Takoj je hotela po zdravnika, sicer dobronamerno – le najbližji sorodniki gredo po zdravnika s slabimi nameni, ko se hočejo znebiti starcev. Razložil sem ji, kar je treba vedeti o bolnišnicah in domovih za ostarele brez povratne vozovnice, in prijazna, kot je bila, mi je napravila obkladek. Potem je naredila tri sendviče in jih položila na mizo poleg postelje, skupaj z brušeno steklenico vode. Na koncu je prinesla star vrč za mleko, ki ga je našla v kuhinji, "za primer, če bi vam bilo treba", kot je rekla.

Potem je odšla. Zvečer sem pojedel enega od sendvičev in ravno takrat me je prišla pogledat. Bilo je res nepričakovano, čustva so me, po pravici povedano,

kar odnesla, in rekel sem: "Kako dober človek ste." Rekla je samo: "No, takole," in mi začela menjavati obkladek na kolenu. "V redu bo, boste videli," je rekla in dodala: "Pravite, da nočete v dom za ostarele. Mimogrede, saj veste, da se temu zdaj več ne reče dom za ostarele, ampak dom za odrasle." Temu sva se glasno nasmejala, razpoloženje je postalo skorajda vzneseo – pravo veselje je srečati ljudi s smislom za humor.

Noga me je bolela skoraj en teden in vsak dan me je prišla pogledat. Zadnji dan sem rekel: "Zdaj sem spet zdrav, zahvaljujoč vam." "Nobenih formalnosti," me je prekinila, "vse je šlo natančno tako, kot je moralo." Moral sem priznati, da je imela sicer prav, toda vztrajal sem pri tem, da bi se moje življenje brez nje morda nesrečno obrnilo. "Oh, vi bi se že pobrali," je odgovorila, "v vas je toliko trme. Imela sem očeta, ki je bil ravno tak kot vi, tako da vem, o čem govorim." Imel sem občutek, da je prišla do zaključka na podlagi nekoliko pičlih dokazov, saj me navsezadnje ni poznala, ker pa nisem hotel, da bi moje besede izpadle kot grajanje, sem samo pripomnil: "Bojim se, da imate predobro mnenje o meni." "Sploh ne," je odgovorila, "morali bi ga poznati, bil je izjemno trmast in težek človek." To je rekla povsem odkrito in moram priznati, da je napravila vtis name; najraje bi se smejal od sreče, toda obdržal sem resen obraz in rekel: "A tako. Ali je tudi

vaš oče doživel visoko starost?" "O ja, zelo visoko. O življenju je vedno govoril prezirljivo, toda ne spomnim se nikogar, ki bi se bolj pogumno boril proti temu, da bi se mu odrekel." Ob tem sem si lahko privoščil nasmeh; bilo je osvobajajoče, celo hahljal sem se in ona tudi. "Domnevam, da ste tudi vi taki," je rekla, potem pa spontano vprašala, če mi lahko bere z dlani. Pomolil sem ji eno dlan, ne spomnim se, katero, ampak hotela je drugo. Nekaj časa jo je proučevala, se smehljala in rekla: "Točno tako, kot sem si mislila: že zdavnaj bi morali umreti."

Stopniščna ograja

Pred nekaj meseci me je obiskal najemodajalec. Trikrat je pozvonil, preden sem uspel odpreti, čeprav sem hodil, kolikor hitro sem mogel. Navsezadnje nisem mogel vedeti, da je on. Tako redko kdo pride in skoraj vsi, ki pridejo, so predstavniki verskih sekt in sprašujejo, če sem odrešen. To me sicer malo zabava, ampak nikoli jih ne spustim noter; ljudje, ki verjamejo v večno življenje, niso racionalni, nikoli ne veš, kaj imajo za bregom. No, takrat je prišel moj najemodajalec. Skoraj pred letom dni sem mu pisal in ga opozoril na dejstvo, da je stopniščna ograja polomljena; mislil sem, da je njegov prihod povezan s tem, zato sem ga spustil v stanovanje. Pogledal je naokoli. "Prav prijetno stanovanje imate," je rekel, in ta trditev je bila dovolj skregana z resnico, da sem doumel, da moram biti oprezen. "Stopniščna ograja je polomljena," sem rekel. "Ja, sem opazil. Ste jo polomili vi?" "Ne, zakaj jaz?" "Vi ste verjetno edini, ki jo uporablja, vsi drugi v tem delu zgradbe so mladi – saj se ne polomi sama, kaj?" Očitno je bil težek človek in nisem hotel razpravljati z njim, kako in zakaj se stvari polomijo, zato sem nekoliko osorno rekel: "Kakor mislite, ampak jaz to ograjo potrebujem in do nje imam pravico." Ni odgovoril, ampak je rekel, da se bo najemnina z naslednjim mesecem povišala za dvajset odstotkov. "Spet," sem rekel, "in to za dvajset odstotkov? To je precej." "Moralo bi biti še več," je odgovoril, "hiša izkazuje primanjkljaj, na njej izgubljam denar." Že zdavnaj sem nehal razpravljati o financah z ljudmi, ki pravijo, da izgubljajo denar na nečem, česar bi se lahko znebili, zato nisem komentiral. Toda za nadaljevanje ni potreboval mojega odgovora. Govoričil je o drugih svojih stavbah, ki tudi izkazujejo primanjkljaj – moral je biti zelo ubog kapitalist. Ampak jaz nisem rekel nič in navsezadnje je bilo njegovih tožb konec; bil je že skrajni čas. Nato me je brez očitnega razloga vprašal, če verjamem v Boga. Na koncu jezika sem imel vprašanje, katerega boga misli, toda zadovoljil sem se s tem, da sem zmajal z glavo. "Ampak gotovo verjamete," je rekel. Torej sem vendarle spustil v stanovanje enega tistih. Saj nisem bil zelo presenečen – ni neobičajno, da ljudje z veliko lastnine verjamejo v Boga. Toda nisem hotel začeti z novo temo, potem ko sem potujoče pridigarje enkrat za vselej odgnal skozi špranjo pri vratih, zato sem ga ustavil. "Najemnina, pravite, se bo podražila za dvajset

odstotkov," sem rekel, "mislim, da je to tisto, kar ste mi prišli povedat." Moja zavrnitev ga je verjetno presenetila, saj je dvakrat odprl in zaprl usta, ne da bi iz njih prišel kak zvok, kar zanj menda ni bilo značilno. "In upam, da boste poskrbeli, da bo ograja popravljena," sem nadaljeval. Postal je rdeč v obraz. "Ograja, brdaja," je rekel nepotrpežljivo, "kar naprej se grizete in zganjate prazen hrup zaradi te ograje." To je bila neumnost in nekoliko sem se razburil. "Ampak, ali ne morete razumeti," sem rekel, "da je ob določenih priložnostih ograja vse, česar se v življenju lahko oprimem." Takoj mi je bilo žal teh besed; natančno izražanje je treba naslavlјati na razmišljajoče ljudi, sicer iz tega nastane velika godlja. In godlja je to brez dvoma bila. Ne morem se pripraviti do tega, da bi ponovil njegove besede, a v glavnem so bile v zvezi z onstranstvom. Na koncu je govoril o tem, kako je človek z eno nogo v grobu – mislil je seveda name – in potem se je razjezil. "Zdaj je bolje, da me nehate gnjaviti s svojimi financami," sem rekel, kajti pravzaprav je šlo za to, in ker se ni takoj odpravil, sem si drznil udariti ob tla, samo enkrat, s palico. Potem je odšel. Olajšanje – še nekaj minut po tem sem se počutil srečnega in svobodnega in spomnim se, da sem rekel, seveda sam pri sebi: "Ne daj se, Thomas, ne daj se."

Izgred

Kadar ne berem ali nisem zaposlen z reševanjem šahovskih problemov, pogosto sedim ob oknu in gledam ven. Nikoli ne moreš vedeti, ali se bo zgodilo kaj ogleda vrednega ali ne, čeprav ni zelo verjetno, da se bo; nazadnje se je pred tremi ali štirimi leti. Ampak tudi vsakdanje dogajanje lahko nudi malo zabave in zunaj je vedno kaj, kar se giblje, medtem ko sva tu samo jaz in kazalec moje ure.

Pred tremi ali štirimi leti sem bil priča nečemu čudnemu in to je bila zadnja omembe vredna zadeva, ki sem jo videl – čeprav, kot sem že omenil, nisem ravnodušen tudi do bolj običajnega dogajanja, kot na primer, če se ljudje spopadejo, bijejo drug po drugem in se brcajo, ali pa padejo na pločniku in ne vstanejo, ker so preveč pijani ali pa jim je preslabo, da bi šli domov, če sploh imajo dom; mnogi med njimi ga najbrž nimajo, na svetu ni dovolj domov.

Kar pa sem videl takrat, je bilo drugače. Moralo je biti za veliko noč ali binkošti, saj ni bilo pozimi, spomnim pa se svojega razmišljanja, da se manifestacija take vrste najverjetneje zgodi v povezavi z verskim praznikom.

Z okna gledam na stransko ulico; ni zelo dolga in brez težav lahko vidim do konca, imam dobre oči. Opazoval sem dve muhi, ki sta se parili na okenski polici, zato je bilo po vsej verjetnosti za binkošti; opazovanje me je zabavalo, čeprav se muhi tako rekoč nista premikali. Pogled me ni vznemiril, kot se mi je to dogajalo, ko sem bil mlad – o ja, dobro se spominjam.

Ko sem sedel in opazoval muhi – ravno sem se z roko dotaknil krilca samice in potem krilca samca, ne da bi onadva kaj opazila; čudno močna zatopljenost, sem pomislil, še posebej, ker je samec sedel na samici že najmanj deset minut,

ne pretiravam, moral bi si vzeti več časa za proučevanje žuželk – ko sem torej sedel in ju opazoval, sem na najbolj oddaljenem koncu ulice zapazil moškega, ki se je obnašal silno nenavadno. Krilil je z rokama in nekaj kričal, besed najprej nisem mogel natančno razložiti. Imel je nek poseben sistem in čut za napredovanje po prostoru, kajti hodil oziroma tekal je od prvega okna na desni strani ulice do prvega na levi, od tam do drugega na desni in čez ulico do drugega na levi in tako naprej, na vsa okna je trkal in nekaj kričal. Bilo je neobičajno in čudno in odprl sem okno – to je bilo, preden so se polomili tečajji – in ga slišal kričati “Jezus je prišel!” Ampak kričal je še nekaj drugega, zvenelo je kot “Jaz sem prišel!” in ko se je približal, sem zagotovo vedel: kričal je te besede: “Jezus je prišel, jaz sem prišel.” Tekal je z ene strani ulice na drugo in trkal na vse okenske šipe, ki jih je lahko dosegel. To je bil ogaben pogled, verska blaznost je ogabna.

Prvi odziv je bil toliko presenetljiv kot situaciji primeren: iz četrtega nadstropja je proti njemu sukajoč se priletela pručica in pristala blizu sredine ulice. Ni ga zadela – upati je, da to tudi ni bil namen – seveda pa se je razletela na koščke. Ta napor je bil zaman, moški je postal še bolj glasen; morda mu je prav to pomenilo potrditev, da opravlja pomembno poslanstvo.

Drugi odziv je bil podoben prvemu, vendar manj konkreten in ne brez pridiha smešnosti. Z zamahom se je odprlo okno in besen glas je zakričal: “Hej, ti moraš biti pa do konca nor!” Šele zdaj sem se zavedel, da je mož na ulici v resnici nevaren, da v nekaterih ljudeh sproža speče nagone, in pomislil sem: ali ni nikjer razumnega človeškega bitja s parom zdravih nog, ki bi šel dol in celi zadevi naredil konec? Postopoma je skozi okna vzdolž ulice pokukalo kar precej glav, toda blaznež je bil glavna oseba na sceni.

Bil sem osupnjen, tega ne morem zanikati, toda sčasoma morda bolj zaradi celotnega uličnega prizora kot zaradi glavnega akterja. Ljudje so se začeli smejati in klicati drug drugemu nad glavo ubogega možaka; nikoli nisem videl toliko družabnih stikov naenkrat, mož iz sosednje hiše je celo meni nekaj zaklical. Ujel sem le zadnjo besedo, “bogokletstvo”, in seveda nisem odgovoril. Če bi rekel kaj razumnega, recimo “urgentni oddelek”, bi morda vzpostavila stik in si pokimavala z enega okna proti drugemu. Toda z odraslim moškim – bil je dovolj star, da bi lahko bil sin moje dolgo pokojne žene – ki nima reči kaj bolj razumnega kot “bogokletstvo”, ne želim imeti znanstva skozi okno; tako osamljen še nisem.

Ampak dovolj o tem. Kot sem omenil, sem skozi okno z osuplostjo opazoval mrgoleče življenje, ki me je spominjalo na otroštvo – takrat je bilo najbrž prijetneje biti star, manj samotno, in povrh vsega je človek navadno pravočasno umrl. Potem je nek moški planil iz enega od vhodov. Videti je bilo, da se mu strašno mudi, in napotil se je naravnost proti blaznežu. Zgrabil ga je od zadaj, ga obrnil in tako močno udaril v obraz, da se je ta opotekel na stran in padel. Za hip je bila ulica popolnoma tiha, kot da si nihče ne dovoli dihati. Potem je spet izbruhnil peklenski hrup in postalo je očitno, da je nezadovoljstvo namenjeno napadalcu. Kmalu so se ljudje začeli valiti iz svojih vhodov, in medtem ko je

neposredni povod za ves direndaj tiho in nemočno sedel nekaj korakov stran, se je vnel besen prepir, ki ga je bilo nemogoče povsem razumeti. Očitno pa je bilo, da je imel tudi napadalec privržence, kajti nenadoma sta dva mladeniča planila drug na drugega. Oh, kako črn dan za razum je bil to!

Medtem ko sta se fanta pretepala – po vsej verjetnosti zaradi blazneža, toda možno, da iz precej različnih vzgibov – nekateri od ostalih pa so skušali posredovati, se je on začel umikati. Ko je prišel do vogala, je brez obotavljanja obrnil hrbet in stekel. Kakšno olajšanje! In kako hitro je tekel!

Ko se je množica na cesti zavedla, da moškega ni več, so se stvari počasi umirile in okna so se drugo za drugim zapirala. Tudi jaz sem zaprl svojega, dan ni bil topel. Svet je poln norosti in zmede, pomanjkanje svobode ima globoke korenine, upanje na pravico in enakost izginja, zdi se, da je kar prevelika verjetnost, da bomo izgubili. Morali bi biti zadovoljni, da nam gre tako dobro, kot nam gre, pravijo ljudje, večini gre slabše. Potem vzamejo tabletko proti nespečnosti. Ali proti depresiji. Ali proti življenju. Kdaj bo prišla nova generacija, ki bo razumela pomen enakosti, generacija vrtnarjev in gozdarjev, sposobnih podreti velika drevesa, ki zastirajo svetlobo manjšim, in odriniti bedake od drevesa spoznanja?

Pri brivcu

Minilo je precej let, odkar sem na striženje nehal hoditi k brivcu; najbližji je pet križišč stran in sčasoma, že preden se je polomila stopniščna ograja, je to pomenilo kar precejšnjo razdaljo. Tistih malo las, kar jih še imam, lahko postrizem sam in to tudi počnem – hočem se pogledati v ogledalo, ne da bi me to preveč potrl; tudi dolge dlake iz nosnic si pulim.

Toda nekega dne pred manj kot letom, ko sem se – iz nekega razloga, o katerem ne želim razglablјati – počutil posebej osamljenega, sem si zapičil v glavo, da se grem ostrič, čeprav so bili lasje pravzaprav dovolj kratki. Res je, da sem samega sebe skušal odvrniti od namere, češ da je predaleč za pešačenje, nimaš nog za kaj takega, vzelo ti bo najmanj tri četrt ure v vsako smer. Toda bilo je zaman. Odgovoril sem si, da imam veliko časa, da je čas edino, česar imam preveč.

Tako sem se oblekel in odšel. Prej nisem pretiraval, res mi je vzelo veliko časa; nikogar ne poznam, ki bi hodil tako počasi kot jaz, to je res nevšečnost, raje bi bil gluhomem; kaj imaš od poslušanja in zakaj govoriti, kdo sploh posluša in ali je sploh še kaj reči? No ja, reči je še kaj, ampak kdo posluša?

Končno sem prišel do tja. Odprl sem vrata in vstopil. Ja, svet se zagotovo spreminja. Vse je bilo drugače, le mojster brivec je bil isti. Pozdravil sem ga, vendar me ni prepoznal. To me je razočaralo, čeprav nisem pokazal. Opazil sem, da ni nobenega praznega stola. Tri moške so brili oziroma strigli, štiri so čakali, in nobenega praznega stola. Bil sem strašansko utrujen, toda nihče ni vstal – tisti, ki so čakali, so bili premladi, niso vedeli, kaj pomeni starost. Tako

sem se obrnil proti oknu, pogledal na cesto in da se ne bi komu zasmilil, sem se pretvarjal, da je prav to tisto, kar hočem. Vljudnost sprejemem, ampak usmiljenje lahko naklonijo živalim. Vse prevečkrat sem – sicer že zdavnaj, ampak, ali je svet postal kaj bolj človeški? – opazoval mlajše ljudi, kako stisnjenih ustnic stopajo čez nemočne ljudi, ki so ležali na pločniku, čim pa so zagledali ranjeno mačko ali psa, jim je v prsih prekipevalo. “Ubogi kužek,” so rekli, ali pa “Muca, živalca uboga, ali si se ranila?” Ja, na svetu je veliko ljubiteljev živali!

Na srečo mi ni bilo treba stati več kot pet minut in olajšano sem sedel. Toda nihče ni govoril. V starih časih je svet od blizu in daleč drl k brivcu, zdaj pa je bila tam popolna tišina in pot sem očitno prehodil zaman; ni več sveta, o katerem bi se komu ljubilo govoriti. Zato sem čez nekaj časa vstal in odšel. Tako ali tako ni imelo smisla. Moji lasje so bili dovolj kratki. In prihranil sem denar, prav gotovo kar nekaj kron. Potem sem prehodil tistih mnogo tisoč drobcenih korakov do doma. Ja, svet se res spreminja, sem si mislil. In tišina se širi. Čas je, da umreš.

Thomas

Zdaj postajam obupno star. Pisati mi je skorajda tako težko kot hoditi. Zelo počasen sem. Uspe mi le nekaj stavkov na dan. In pred nekaj dnevi sem omedlel. Zato domnevam, da je konec blizu. Prav takrat sem se ukvarjal z nekim šahovskim problemom. Začutil sem nenadno šibkost. Kot da mi življenje izgineva. Ni bilo boleče. Le nekoliko neprijetno. In potem sem očitno omedlel, kajti zbudil sem se z glavo na šahovski deski. Oba kralja in kmeta sta bila prevrnjena. Natančno tako si želim umreti. Ampak verjetno je preveč zahtevati, da umreš brez bolečin. Če bi mi postalo slabo od hude bolečine in bi čutil, da slabost in bolečina ne bosta več izginili, bi želel imeti prijatelja, ki bi mi pomagal preiti v nič. Ampak kot vemo, je to prepovedano z zakonom. Zakoni pa so žal konservativni. In tako človekovo bolečino podaljšujejo celo zdravniki, čeprav vedo, da ni upanja. Temu se reče medicinska etika. Ampak nihče se ne smeje. Trpeči ljudje se praviloma ne smejejo. Svet ne kaže nikakršne milosti. Slišal sem, da so tiste, ki so bili med velikimi čistkami v Sovjetski zvezi obsojeni na smrt, od zadaj ustrelili v glavo, medtem ko so jih peljali v celice čakati na usmrtitev. Nenadoma, brez opozorila. Zdi se mi, da to kaže na kanček človečnosti sredi vse tiste mizerije. Toda svet je nasprotoval: vsaj to bi jim morali dovoliti, da umrejo pred strelskim vodom. Religiozni humanizem, pravzaprav humanizem nasploh, ima več kot le pridih cinizma.

Ampak jaz sem se zbudil, z glavo med šahovskimi figurami. Sicer pa je bilo skoraj tako kot prebujenje po običajnem spanju. Počutil sem se malo zmedenega. Na misel mi ni prišlo nič boljšega, kot da sem figure spet postavil pokonci. Toda nisem se mogel osredotočiti na rešitev problema. Namenil sem se premakniti k oknu. Tedaj je pozvonilo pri vratih. Ne bom odprl, sem si mislil. Verjetno je kak potujoči pridigar, ki hoče, da verjamem v večno življenje. Toliko jih je zadnje čase. Zdi se mi, da praznoverje doživlja razcvet. Toda potem je pozvonilo še enkrat in lotil se me je dvom. Ponavadi zvonijo le enkrat. Zato sem zaklical "samo malo" in šel odpirat vrata, kar mi je vzelo nekaj časa. Bil je fantič. Za godbo lokalne šole je prodajal listke za tombolo. Nagrade so bile nenamerni posmeh starcem. Kolo, nahrbtnik, nogometne superge in podobno. Ampak ker nisem hotel izpasti negativec, sem kupil listek. Čeprav ne maram godbene glasbe. Toda denarnico sem pustil na predalniku, zato sem ga moral povabiti noter. Sicer bi dolgo čakal. Hodil je za mano. Verjetno še nikoli ni hodil tako počasi. Med potjo sem čas pregnal tako, da sem ga vprašal, kateri inštrument igra. "Joj, ne vem," je rekel. To je čuden odgovor, sem pomislil, toda domneval sem, da je sramežljiv. Lahko bi mu bil prapradedeček. Morda sem mu celo bil. Vem, da imam veliko prapravnukov, ampak nobenega ne poznam. "Ali vas noge zelo bolijo?" je vprašal. "Oh, ne, samo tako strašno stare so postale," sem odgovoril. "No, še dobro," je rekel, očitno pomirjen. Prišla sva do predalnika in dobil je denar. Potem sem dobil napad sentimentalnosti. Zazdelo se mi je, da mu je vzelo tako čezmerno veliko časa, da je prodal en listek, da sem kupil še

enega. "Saj vam ni treba," je rekel. Tisti hip me je obšla vrtoglavica. Soba se je začela vrteti. Moral sem se oprijeti predalnika in odrpta denarnica je padla na tla. "Stol," sem rekel. Takoj ko sem ga dobil, je deček začel pobirati kovance, ki so bili raztreseni vse naokrog. "Hvala, dečko," sem rekel. "Ni za kaj," je odgovoril. Denarnico je položil na predalnik. Resno me je gledal in vprašal: "Ali sploh ne morete ven?" Tedaj se mi je posvetilo, da je minilo kar precej časa, odkar sem bil zadnjikrat zunaj. Ne morem si privoščiti tveganja, da bi omedlel na pločniku. To bi pomenilo bolnišnico in dom za ostarele. "Nič več," sem rekel. "Joj," je rekel in zaradi načina, kako je to rekel, sem spet postal sentimentalni. Kot kak star norec. "Kako ti je ime?" sem ga vprašal. "Thomas." Seveda mu nisem razlagal, da je tudi meni tako ime, ampak polotilo se me je nekakšno čudno, skoraj svečano razpoloženje. No, saj ni čudno. Navsezadnje mi je odzvonilo, če se tako izrazim. Zato sem si zapičil v glavo, da bom temu fantiču dal nekaj, po čemer si me bo zapomnil. Joj, saj vem, saj vem, ampak nisem bil več čisto pri sebi. Tako sem ga prosil, naj vzame staro izrezljano sovo, ki je stala na vrhu knjižne omare. "To je zate," sem rekel, "še starejša je kot jaz." "Oh ne," je rekel, "zakaj?" "Kar tako, dečko moj, kar tako. Hvala ti za pomoč. In prosim, zaloputni vrata za sabo." "Najlepša hvala." Pokimal sem mu v slovo. Potem je odšel. Videti je bil vesel. Ampak mogoče se je samo pretvarjal.

Od takrat sem imel še več napadov vrtoglavice. Stole sem zato namestil na strateške točke. Soba tako izgleda moreče razmetana. Videti je nenaseljena. Ampak jaz tukaj še vedno živim. Živim in čakam.

Prevedla Patricija Fajon

Kjell Askildsen (1929) se je v norveški literaturi prebil v ospredje leta 1950 s kafkovskimi opisi odtujenih posameznikov v sovražnem okolju. V preteklih petdesetih letih si je svoj sloves utrdil s številnimi romani in zgodbami; danes ga mnogi primerjajo z Beckettom.